

BACHELOROPPGAVE

Samvær etter fosterhjemsplassing

av

Ingunn Opheim

Barnevern
BA 530 201
2006

**Samvær
etter
fosterhjemsplassing**

Innholdsliste

1.0 - Innledning	1
2.0 – Metodisk innfallsvinkel	2
2.1 – Valg av litteratur til oppgaven.....	3
3.0 – Sentrale juridiske og psykologiske begrep i vurderingen av samvær	5
3.1 – Det juridiske grunnlaget for samværregulering etter fosterhjems plassering	5
3.2 -Relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet forankret i psykologiske teorier.	7
4.0 – Psykologisk kunnskap om samværets betydning for barn	9
4.1 – Barnets opplevelse av identitet; hvilken betydning har omsorgspersonene?	10
4.2 – Betydningen av barnets primærtilknytning til sine biologiske foreldre	12
4.3 – Barnets lojalitet til sine biologiske foreldre	14
4.4 – Barnets behov for kontinuitet og stabilitet	16
5.0 – Hvilke hensyn må tas i vurderingen av samvær	17
5.1 – Samværet og dets positive og negative følger.....	17
5.2 – Hovedmønstre i fosterbarns posisjoner til sine familier.....	19
5.3 - To – familie tilhørighet; til barnets beste?	21
6.0 - De grunnleggende prinsippene sin ideologiske forankring	22
6.1 - Universelle som ideologier, instrumentelle i praksis?	23
7.0 - Avslutning	25

Litteraturliste

1.0 - Innledning

Det er få, om noen, mellommenneskelige forhold som er av mer fundamental betydning enn forholdet mellom barn og foreldre. Dette forholdet eksisterer og styres i utgangspunktet helt uavhengig av rettslige regler og uavhengig av sosiale normer i det hele tatt (Haugli 2000). I enkelte tilfeller må allikevel samfunnet gripe inn og atskille foreldre og barn når barnet lever under det som er satt som minimumsgrense for akseptable forhold å vokse opp i, jfr barnevernloven §4-12. Gjennom mange års erfaring har det vist seg at det å opprettholde kontakt mellom barn og foreldre mens barnet er midlertidig eller varig under offentlig omsorg er av vesentlig betydning for barnets utvikling og tilpassing på kort og lang sikt (Bunkholdt 1990). Utgangspunktet når et barn flyttes fra sine foreldre er at det alternativet som skulle være den beste løsningen ikke er tilgjengelig. Utfordringen da består i å gjøre den nest beste løsningen så bra som mulig og forsøke å finne virkemidler for å gjøre skadevirkningene ved flyttingen minst mulig.

Gjennom min praksisperiode i barneverntjenesten ble jeg presentert for flere dilemmaer angående samvær mellom barn og deres foreldre etter fosterhjemsplassering. Samværsproblematikken ble noe som jeg fattet interesse for, det er et felt med mange dilemmaer og mange hensyn som skal ivaretas. Mitt tema for denne oppgaven er dermed basert på vurderingen av samvær mellom barn og biologiske foreldre og hvorvidt samværsordninger kan sies å være til barnets beste ved omsorgsovertakelse. Med utgangspunkt i undersøkelser utført av statistisk sentralbyrå fra 1994 og frem til og med 2004 kan man se en jevnt økende kurve i forhold til antall barn som årlig plasseres i fosterhjem etter omsorgsovertakelser. Sett ut ifra år 2004 er det per i dag i overkant av 5000 barn som lever i en annen familie enn sin biologiske og som må forholde seg til sine foreldre via ulike samværsordninger.

Min konkrete problemstilling som jeg vil diskutere gjennom denne oppgaven er; *Hvordan vurdere barnets beste i forhold til samvær etter fosterhjemplassering?* Som et grunnlag for analysen har jeg først gjort rede for den metodiske innfallsvinkelen i oppgaven i kapittel to, samt at jeg i kapittel tre har gjort en redegjørelse for sentrale juridiske og psykologiske begrep jeg benytter meg av videre i oppgaven. For å konkretisere problemstillingen valgte jeg å dele den opp i tre ulike delspørsmål som jeg mener på en god måte bidrar til å besvare problemstillingen samtidig som de bidrar til å gi oppgaven struktur. Første delspørsmål har jeg valgt å formulere som følgende; hvilken verdi har samvær for barn sett i lys av psykologisk kunnskap? Denne vurderingen vil jeg presentere i kapittel fire hvor jeg vil fokusere på hva psykologisk forskningen sier om betydningen av samvær ved

fosterhjems plassering. Her har jeg valgt å fokusere på barnets identitetsutvikling, tilknytning og lojalitet til sine biologiske foreldre og barnets behov for kontinuitet og stabilitet. Andre delspørsmål tar utgangspunkt i følgende; hvilke hensyn må tas i vurderingen av samvær? Disse hensynene tar jeg for meg i kapittel fem hvor jeg tar utgangspunkt i begrepene relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet og diskuterer disse i forhold til hverandre. Under tredje delspørsmål som presenteres i kapittel seks har jeg valgt å fokusere på følgende; bør barnets beste og det biologiske prinsipp i vurderingen av samvær benyttes som universelle eller instrumentelle verdier? Her har jeg valgt å vurdere prinsippene i lys av deres posisjon per i dag som til dels universelle verdier i vurderingen av samvær.

For å begrense oppgavens omfang har jeg måtte gjøre noen avgrensninger i forhold til noen sentrale faktorer innenfor temaet samvær. Jeg har i oppgaven tatt utgangspunkt i at barna jeg omtaler i oppgaven har passert to år, altså at det er barn som plasseres i fosterhjem etter at deres primærtilknytning til foreldrene har oppstått. Dette har jeg gjort fordi jeg anser at det etter primærtilknytningen vil kunne være et enda større dilemma om samværets betydning, omfang og hyppighet. Videre har jeg valgt å ta utgangspunkt i at plasseringen i fosterhjem er en varig plassering hvor det er liten grad av sannsynlighet for en tilbakeføring.

Til sist vil jeg opplyse om at jeg i oppgaven ofte bruker kun begrepet samvær, og at jeg i den forbindelse mener samvær mellom barnet og dets biologiske foreldre. Videre vil jeg bemerke at det er fylkesnemnda som er avgjørende instans i spørsmålet om samvær etter omsorgsovertakelse, jfr § 7-2, bokstav e. På grunnlag av dette vil jeg presisere at jeg gjennom min oppgave tar utgangspunkt i de avveiningene og de hensynene barnevernet må ta stilling til i forkant av fremlegging av forslag til fylkesnemnda.

2.0 – Metodisk innfallsvinkel

I mitt arbeide med denne oppgaven omkring samvær og dets konsekvenser for barna har jeg foretatt en litteraturstudie av emnet. På bakgrunn av dette har jeg ikke samlet inn noe eget materiale for å belyse problemstillingen min, og utgangspunktet for denne oppgaven er derfor basert på allerede skrevet kunnskap av forskere og forfattere.

Metode er en måte å gå frem på for å samle inn empiri, altså data fra virkeligheten (Jacobsen 2000). Metoden er da et hjelpemiddel til å gi en beskrivelse av virkeligheten. Ved å bruke kunnskap om metode kan man kritisk drøfte en undersøkelse og komme frem til i hvor stor grad metoden har hatt innvirkningen på resultatet. God kunnskap om metode er nødvendig for å kunne skille de resultater som skyldes metodologiske forklaringer fra de resultatene som skyldes substansielle forklaringer, altså ”virkeligheten”. Ved å nærme seg det

man ønsker å undersøke ved bruk av kunnskaper om metode blir man tvunget til å gå gjennom en ”oppskrift” på hvordan undersøkelsen kan gjøres. I tillegg kan metoden hjelpe en til å stille spørsmål knyttet til de valgene som tas, og hvilke konsekvenser de kan ha (Jacobsen 2000).

I min oppgave har jeg i stor grad basert meg på primærlitteratur, men har også anvendt meg av noe sekundærlitteratur (Jacobsen 2000). Ved anvendelse av primærlitteratur går man direkte til den opprinnelige kilden hvor forfatteren baserer seg på egne data og teoretiske poeng. Her vil man være sikker på at informasjonen man får ikke har blitt feiltolket og tillagt feil mening da det er forfatterens egne data som benyttes. Ved benyttelse av sekundærlitteratur vil man bruke kunnskap som forfatteren baserer på andres data og teoretiske funn. Det knytter seg både fordeler og ulemper til det å skulle bruke sekundærlitteratur. På den ene siden kan det tenkes at jo flere ledd informasjonen man anvender har vært gjennom jo større mulighet er det for at den kan ha endret mening, i forhold til at det har blitt tillagt eller fratatt mening fra det som i utgangspunktet var det egentlige budskapet. Fordelen med å bruke en slik type kunnskap kan være at teoretiske perspektiv og poeng er underbygget av andre anerkjente forskere og forfattere og dermed vil denne kunnskapen stå enda sterkere som troverdig.

I innledningen av oppgaven har jeg også brukt noe sekundærdata. Jacobsen (2000) definerer dette som informasjon som er innhentet av andre, altså har ikke forskeren innhentet informasjonen direkte fra kilden. Ulemper med å bruke slik data kan være at den informasjonen man velger å benytte seg av ikke har vært tiltenkt samme formålet som det man selv ønsker å belyse i sin problemstilling. I min oppgave har jeg valgt å basere meg på sekundærdata fra statistisk sentralbyrå som vurderes som en sikker kilde i forhold til reliabilitet og validitet (Jacobsen 2000). Med reliabilitet mener jeg at kilden jeg har innhentet informasjon fra er pålitelig og troverdig. Den undersøkelsen som er foretatt for å komme frem til resultatene jeg velger å benytte meg av må være til å stole på. Med validitet mener jeg at den empirien jeg velger å benytte meg av må anses som gyldig og relevant i forhold til det formålet jeg ønsker å belyse.

2.1 – Valg av litteratur til oppgaven

I min oppgave har jeg benyttet meg mye av boken ”Samværsrett i barnevernssaker” av Trude Haugli. Dette er en bok som tar for seg samvær på et juridisk grunnlag og Haugli er en anerkjent forfatter det ofte har henvises til i andre fagbøker. Boken ble skrevet av Haugli da hun var stipendiat ved Det juridiske fakultet ved universitetet i Tromsø. Hennes

forskningsområde har vært barns rettigheter i et vidt perspektiv og hun er en anerkjent forfatter på tema omkring samvær. Hun er ofte referert til i andre fagbøker og hun har bl. a. bidratt i mange artikler i forhold til samværsproblematikken. I forhold til min problemstilling vedrørende hvordan man vurderer samvær opp imot hensynet til barnets beste mener jeg at Haugli på en relativt tydelig måte argumenterer for behovet for samvær i mange saker. Hennes argumentasjon for å ivareta forholdet mellom barnet og foreldrene er ofte klar, man har et lovverk å forholde seg til når samværet skal avgjøres. Allikevel vil jeg poengtere at hun i tidsskriftet Norges barnevern nummer 4, 2004 uttalte at det ikke er hennes syn at samværsretten skal balansere på barnets tålegrense. Videre skrev hun at vedtak om samvær er et enkeltvedtak av inngripende karakter og at man i disse sakene må følge de reglene som ellers gjelder for andre enkeltvedtak. Det må stilles et krav om begrunnelse og at kravet til grunner og forklaringer øker i styrke med strengere inngrep.

En annen anerkjent forfatter jeg har valgt å benytte meg mye av i forbindelse med innsamling av teori til denne oppgaven er Vigdis Bunkholdt og noen av hennes bøker som tar for seg samværstemaet. Bunkholdt er en meget omtalt forfatter på de fleste områder innenfor barnevernpsykologi og mange av hennes teorier og kunnskaper er gjengitt i en rekke teoribøker av andre forfattere. Hun er spesialist i klinisk psykologi og hun har lang erfaring fra barne- og ungdomspsykiatrien samt fra barnevernet. I forhold til hennes standpunkt omkring hensynet til barnets beste ved samvær og dets omfang mener jeg at hun i stor grad gir uttrykk for at psykologiske faktorer i mange tilfeller bør overordnes det biologiske prinsipp. Hun argumenterer generelt for at samvær kan være, og ofte er, til det beste for barnet, men at man i større grad må bryte inn når forholdene blir vanskelige.

Jacobsen (2000) hevder at kunnskap og kompetanse er to grunnleggende forutsetninger for den troverdigheten man tilegger den informasjonen man innhenter. Haugli og Bunkholdt er begge forskere med lang karriere innenfor sitt felt. Det tilsier at de har en bred kompetanse på feltet og innehar mye kunnskap. Dette legger jeg til grunn når jeg tilegger disse forfatterne en stor grad av troverdighet omkring deres skrevne faglitteratur.

Når det gjelder å definere hvilken type litteratur jeg har benyttet meg av vil jeg hevde at begge bøkene, Samværsrett i barnevernssaker (2000), og Barnevernpsykologi (1990) er primærlitteratur fordi de bygger på forfatternes egne teoretiske begreper og perspektiver. De baserer bøkene i all hovedsak på egne innsamlede data og teoretiske poeng. Begge disse forskerne har gjennom bøkene bidratt med mye kunnskap som jeg har kunnet benytte meg av i min diskusjon omkring samvær til barnets beste. På bakgrunn av dette mener jeg at

gyldigheten på min oppgave, altså valideringen av teksten, er god i forhold til å svare på problemstillingen (Jacobsen 2000).

I kommende del av oppgaven har jeg valgt å presentere noen sentrale teoretiske begrep som jeg vil benytte meg av i selve analyseringen av problemstillingen.

3.0 – Sentrale juridiske og psykologiske begrep i vurderingen av samvær

Når barnevernet velger å fremme et forslag om å frata foreldrene omsorgen for et barn er dette ut ifra det grunnleggende verdisyn lovgivningen bygger på, et svært alvorlig inngrep både ovenfor barnet og foreldrene (Ofstad og Skar, 2004). På grunnlag av dette må det stilles forholdsvis strenge vilkår for at samfunnet skal kunne gå til det skritt å flytte barnet fra hjemmet og i fosterhjem. Utfordringen består i å på finne den riktige balansegangen mellom ulik faglig forankret kunnskap for å ta det rette valget. På den ene siden må man sikre at barn som trenger det får riktig hjelp til rett tid basert på psykologisk kunnskap, samtidig som man har en tilstrekkelig beskyttelse mot unødvendige inngrep sett i et juridisk perspektiv.

I forhold til vurderingen av samværets betydning vil det være ulike innfallsvinkler til å vurdere spørsmålet og metodene som benyttes for å fremskaffe kunnskap vil variere. Noen vil kunne ha sitt ståsted fra rettsvitenskap, med en sterk forankring i det biologiske prinsipp og dermed vektlegge betydningen av samvær som svært viktig for barnet og foreldrene. Andre igjen vil kunne vurdere spørsmålet ut ifra psykologisk kunnskap og i større grad forankre betydningen av samvær i helt andre innfallsvinkler, kunnskap, metoder og perspektiver (Haugli 2000). Jeg vil hevde at tverrfaglighet er en nødvendighet på et så komplisert og skjønsmessig felt som nettopp denne vurderingen. I denne delen av oppgaven vil jeg gjøre rede for noen begrep jeg mener er sentrale for å belyse min problemstilling og som jeg vil benytte meg av senere i oppgaven. Jeg har valgt noen begrep som stammer fra to ulike faglige innfallsvinkler, nemlig det juridiske og det psykologiske.

3.1 – Det juridiske grunnlaget for samværregulering etter fosterhjems plassering

Ved fosterhjems plasseringer og vurderingen av samvær i forbindelse med dette, er det kapittel fire i barnevernloven som er utgangspunktet for avgjørelsene. Her er det begrepene barnets beste og det biologiske prinsipp sammen med det minste inngreps prinsipp og permancy planning som utgjør de viktigste utgangspunktene for avgjørelser som tas etter dette kapittelet (Haugli 2000).

Barnets beste bygger på tanken om at de tiltak som settes i verk skal tjene i barnets favør og at det i de tilfeller hvor barns interesser ikke samsvarer med de voksnes er det

barnets interesser som skal bli gjort gjeldene jfr barnevernloven (bvl) § 4-1. Loven fastslår at det etter bestemmelser i kapittel fire i barnevernloven skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet. Likevel blir barnets beste tillagt en vidt forskjellig mening. Ulike fagfolk har ulike perspektiver på nettopp dette begrepet. Ikke minst gjør dette seg gjeldene i gjennomføringen av samvær etter fosterhjems plasseringer. En problemstilling er at foreldre og fagfolk ofte har ulike syn på barnets beste. Foreldre vil vurdere det beste for barnet ut fra en blanding av at de har den beste kjennskapen til barnet både sett i et fortid og nåtid samt egne mer eller mindre bevisste behov og ønsker. Et annet utgangspunkt er at ulike fagfolk har ulike referanserammer, med andre ord ulike synspunkter, verdier, teorier og normer som legges til grunn ved vurderingen av begrepet. Referanserammene vil danne grunnlaget for de ulike definisjonene av barnets beste ved at vekten legges på forskjellige forhold (Havik, i Koch og Walstad: 2005). Dette bidrar til at definisjonen av barnets beste vil avhenge av hvilken faglig plattform den som definerer begrepet hører til.

Med utgangspunkt i omsorgsovertakelser hvor barn plasseres i fosterhjem kom også en nærmere presisering av barnets beste inn i norsk barneverntenkning på 80-tallet gjennom begrepet permancy planning (Haugli 2000). Med utgangspunkt i undersøkelser som startet omkring 1960 kom det stadig indikasjoner på at barn og unge som barnevernet hadde overtatt omsorgen for ofte ble utsatt for altfor mange utilsiktede flyttinger og ofte uten at deres kontakt med den biologiske familien ble opprettholdt. Hovedgrunnen til at begrepet ble opprettet som et ledd i hensynet til barnets beste var å øke bevisstheten og fokuseringen på barn under barnevernets omsorg og deres behov for en langvarig plan for fremtiden. Samtidig var det viktig å fokusere på å ivareta barnets behov for kontinuitet i forhold til deres biologiske foreldre (Backe – Hansen 1995). Dette prinsippet kan man se igjen i både bvl §4-15 3. ledd hvor det fastslås at det allerede ved omsorgsovertakelse skal vedtas en plan for barnets omsorgssituasjon. Videre gjøres dette prinsippet synlig i bvl § 4-21. 1 ledd i forbindelse med tilbakeføring av omsorgen til foreldrene. Med utgangspunkt i bakgrunnen for opprettelsen av ”permancy planning” kan man se at dette er en presiseiring av barnets beste. Ved å lage en plan for fremtiden og fokusere på å opprettholde kontakt med de biologiske foreldrene oppfyller man de kravene som er satt i §4-1 med hensynet til barnets beste.

Det biologiske prinsipp har sitt feste i den grunnleggende verdien om at det primære ansvaret for barna ligger hos foreldrene, og at foreldrene dermed har en rett, men også en plikt til å utøve dette ansvaret, vanligvis ved å bo sammen med barnet og gi det omsorg (Ofstad og Skar 2004). Foreldre og barn skal være sammen og ha kontakt med hverandre fordi det regnes som vesentlig i forhold til en helhet i barnets utvikling og verdien om at barn og foreldre skal

bevare båndene seg i mellom er viktig i seg selv (Haugli 2000). Det minste inngreps prinsipp fastsetter videre at de tiltak som settes i verk skal være så skånsomme som mulig, og at man skal ha prøvd eller i det minste vurdert noe mindre omfattende. Likevel, på tross av biologisk tilknytning, vedtas det iblant at barn må flytte fra sine foreldre etter en vurdering av omsorgsforholdene. Under disse omstendighetene blir det biologiske prinsipp tilsidesatt, man anser at barnets situasjon vil bedres ved å flytte barnet fra foreldrene. Det biologiske prinsipp vil igjen gjøre seg gjeldene i samværfastsettelsen da det som en generell ideologi anses som svært viktig at barnet og foreldrene opprettholder kontakt også etter at barnet har flyttet i fosterhjem, jfr bvl §4-19.

Disse prinsippene mener jeg gir uttrykk for ulike hensyn som loven må tolkes i lys av samtidig som det er nødvendig å være kritisk til prinsippene og deres gjennomslagskraft, altså deres evne til å kunne tilsidesette annen kunnskap som f. eks psykologisk teori. Etter mitt syn mener jeg at en må danne seg et bilde av den faglige plattformen barnevernpsykologien arbeider ut ifra som en bakgrunn for forståelsen av lovens regler. I lys av spørsmålet omkring samvær etter fosterhjems plassering vil disse prinsippene, og da med utgangspunkt i barnets beste og det biologiske prinsipp, sette standarden for tolkningen av selve lovverket (Haugli 2000).

To begrep som kan gi innsikt i disse faglige plattformene er relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet som er spesifikt nevnt i barnevernlovens § 4-1 omkring barnets beste. Disse begrepene vil jeg i kommende del gjøre rede for og videre å knytte de opp imot to ulike psykologiske retninger som hver på sin måte argumenterer i forhold til samværsspørsmålet.

3.2 -Relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet forankret i psykologiske teorier.

Relasjonell kontinuitet innebærer at barn er omgitt av de samme nære relasjonene til andre mennesker gjennom oppveksten. Bunkholdt (1990) sier at dette er den viktigste kilden til en sammenhengende livshistorie. Det er nettopp denne kontinuiteten som fyller ut de blanke arkene fra tiden før vi selv har bevisste minner og kontinuiteten blir på denne måten en viktig kilde til vår identitet. For barn plassert i fosterhjem vil kunnskap om fortiden og deres familie være noe de trenger og behøver å vite noe om. De trenger å plassere opphavet, altså hvor de kommer fra og tiden før omsorgsovertakelsen. Kontinuiteten har en så stor betydning at det er en risiko forbundet med å skulle bryte den. Det er risikabelt både for den daglige fungeringen og for den videre utviklingen for barnet (Bunkholdt 1990).

Relasjonell stabilitet betyr at menneskene som skal skape og opprettholde relasjonene til barn er stabile i sin sensitivitet og forståelse av barns signaler. Videre er det viktig at de er

forutsigbare i sin akseptering og bekreftelse av barna. Dette gjelder ikke bare i den grunnleggende tilknytningsprosessen, men i hele oppveksten. Disse menneskene vil som oftest være barnets foreldre eller eventuelt annen nær familie. Relasjonell stabilitet gir en positiv indre arbeidsmodell. Dette vil si at stabiliteten bidrar til et reflekterende selv og en virkelighetskonstruksjon som gjør det sannsynlig at barn har ressurser til å møte motgang, prøve seg ut og få mestringserfaringer (Bunkholdt 1990). Med andre ord vil barna gjennom stabilitet i hverdagen kunne danne seg et klart bilde av seg selv og verden omkring seg. Barn vil møte forventninger fra omgivelsene i forhold til mestring og prestasjoner og forventningene vil spille en stor rolle gjennom utviklingen av selvbilde. Det er dette relasjonell stabilitet handler om og dermed ser man at også denne vil det være risikabelt å bryte. Ved å bryte stabiliteten omkring barnet vil man også bidra til at deres utvikling av selvbilde og deres syn på hvem de er vil kunne bli til noe negativt.

Dilemmaet man her møter på, og som jeg senere i oppgaven vil komme tilbake til, er at barn ikke kan unnlate verken relasjonell kontinuitet eller relasjonell stabilitet. Flytter man et barn fra sin biologiske familie tar man fra dem den beste og mest naturlige måten å oppnå relasjonell kontinuitet på. Venter man for lenge med å flytte barn i en skadelig omsorgssituasjon kan vi komme til å bryte muligheten for at barnet i tide skal få oppleve relasjonell stabilitet (Bunkholdt 2002). Når det kommer til psykologisk vitenskap omkring temaet kontinuitet og stabilitet etter fosterhjems plasseringer har det vært preget av brytningen mellom to ideologiske retninger. Tolkningen av de problemene som oppstår forårsaket av bruddet med foreldrene etter omsorgsovertakelse og håndteringen av disse har resultert i to syn, behov- og relasjonsretningen, som representerer ytterpunkter i synet på barnets beste og samvær. Disse retningene har ulike syn på hvordan tilknytning oppstår og på den relative betydningen av kontinuitet i tilknytningsbånd. Dermed har de også ulike syn på samvær etter fosterhjems plassering og dets positive og negative sider.

Den første retningen, behovsretningen, tar utgangspunkt i at den voksne som over tid drar omsorg for barnet på en måte som ivaretar barnets fysiske og psykiske behov er den som blir barnets psykologiske foreldre (Havik 1996). Ved langvarig plassering vil samvær med biologiske foreldre kunne forstyrre tilknytningen til de nye foreldrene og hemme eller skade barnet i dets utvikling. Dette synet går altså ut på at fosterforeldrene kan erstatte de biologiske foreldrene og bli de nye "psykologiske" foreldrene. Samvær med de biologiske foreldrene kan ifølge denne retningen medføre at det blir vanskelig for barnet å nyttiggjøre seg av den bedrede omsorgssituasjonen (Havik 1996). Relasjonell stabilitet i det nye forholdet blir her et viktig stikkord og utgangspunktet for synet på samvær etter fosterhjems plassering. Ved

gjennomgang av mange av Bunkholdt sine fagbøker og artikler mener jeg at det er innenfor denne retningen hun i størst grad hører hjemme. Hun argumenterer ofte for viktigheten av å la den psykologiske kunnskapen gå foran ideologiske standpunkt, og hun legger stor vekt på at barnet skal finne sin plass i fosterhjemmet, og da særlig de som er langtids plassert.

Den andre retningen kalles relasjonsretningen (Havik 1996). Denne retningen representerer det motsatte ytterpunktet og går ut på at de første foreldrene, altså de biologiske, uansett hvordan de har tatt vare på barnet er barnets psykologiske foreldre, og at de alltid vil forbli det. Innenfor denne retningen hevdes det at det til og med i svært tidlige atskillelser vil skapes et tomrom i barnet. Det blir understreket at det er vesentlig for barnet, uansett varighet av plassering, at de får beholde relasjonen til foreldrene gjennom en rikelig samværsordning. Det er kun gjennom samvær med foreldrene at barnet vil kunne gjøre seg nytte av de bedre oppvekstbetingelsene i fosterhjemmet (Havik 1996). I forhold til denne retningen vil relasjonell kontinuitet bli det sentrale for barns utvikling. Innenfor denne retningen vil jeg plassere Haugli som er den andre forfatteren jeg i stor grad har benyttet meg av i arbeidet med denne litteraturstudien. Også her må jeg nevne at det er snakk om grader av tilhørighet til retningen da også Haugli ofte gir uttrykk for at det må begrenses og nektes samvær i enkelte saker. Likevel føler jeg at hennes hovedtyngde er forankret i at barnets beste som regel er å holde kontakten med sine foreldre og at samvær er en rett for både barnet og foreldrene.

Som en bakgrunn for å forstå lovens regler og tolkningen av denne, er det helt nødvendig å danne seg et bilde av den faglige plattformen barnevernpsykologien arbeider innenfor når det kommer til samvær etter fosterhjems plassering. Psykologien og dens empiri omkring verdien av samvær for barn vil være et faktagrunnlag som lovens regler og analyseringen og tolkningen av disse må sees i forhold til (Haugli 2000). Jeg har videre valgt å presentere noen av de områdene som det på bakgrunn av psykologisk kunnskap hevdes å være svært viktige i forhold til vurderingen av samværets betydning.

4.0 – Psykologisk kunnskap om samværets betydning for barn

Haugli (2000) stadfester at det innenfor psykologisk litteratur inntil nylig er gitt uttrykk for en antagelse om at det som et generelt utgangspunkt er bra og viktig for barn under offentlig omsorg å ha samvær med sine biologiske foreldre. Dette standpunktet er basert på så vel ideologi som teoretisk og empirisk kunnskap, altså er det forankret i både vår tro og vårt verdimeslige grunnsyn, systematiserte praksiserfaringer og gjennom undersøkelser. Når det kommer til psykologiske fordeler med samvær er det mange områder som blir viktige for barn etter omsorgsovertakelse. Jeg har valgt å bygge fremstillingen av barnets behov for samvær

rundt stikkordene identitet, tilknytning, lojalitet og kontinuitet og stabilitet da jeg anser disse som noen av de viktigste faktorene for å belyse min problemstilling. Disse stikkordene referer til sentrale syn som man finner mye omtalt i den barnevernfaglige litteraturen i tilknytning til samværsproblematikken. Når det kommer til kontinuitet og stabilitet mener jeg at disse i en viss grad er overordnede de andre hensynene da det er disse begrepene som er utgangspunktet for de argumenter som fremsettes for eller imot samvær. Behovet for kontinuitet og stabilitet vil være utgangspunktet i diskusjonen omkring betydningen av identitetsutviklingen, ivaretagelsen av allerede opprettet og dannelsen av ny tilknytning og om barnets lojalitetsfølelse til sine biologiske foreldre.

Identiteten vil være utgangspunktet for barnets oppfattelse av seg selv og denne vil ha utviklet seg kontinuerlig også før barnet flyttes i fosterhjem (Bunkholdt 1990). Jeg velger derfor å begynne med en redegjørelse av identiteten og dens funksjon og betydning i forhold til samværsspørsmålet.

4.1 – Barnets opplevelse av identitet; hvilken betydning har omsorgspersonene?

Identitetsdannelsen, altså dannelsen av et selv bilde om ”hvem er jeg”, er en kontinuerlig prosess. Schiefloe (2003) hevder at det sosiale livet ofte fremstår som en slags forhandling mellom individet og omgivelsene om selvbildet og identitet. Som deltakere i samfunnet prøver vi å påvirke andres inntrykk av oss selv, og vi tolker kontinuerlig andres reaksjoner. Identitetsdannelsen innebærer en samordning og integrering av tidligere og nåværende erfaringer og opplevelser, både i forhold til andre personer og sosiale og kulturelle miljøer (Schiefloe 2003). På en annen måte kan man si at det er gjennom andre mennesker man lærer å bli den man er. Hvem barnet har hatt kontakt med i oppveksten vil derfor være med på å påvirke dannelsen av dets identitet.

Georg Herbert Mead sin teori om utviklingen av selvet (Schiefloe 2003), synes jeg er et godt eksempel på hvordan et negativt samspillmønster med sine nærmeste kan resultere i et likeledes negativt selv bilde. Selvet deles opp i en aktiv og en passiv del, ”jeg” og ”meg”. I forhold til min avgrensing av oppgaven med tanke på relativt små barn er det jeget jeg her ønsker å fokusere på. ”Jeg” er den delen som er dominerende de første leveårene da barnet enda er preget av egosentrisme og ikke tar i betraktning hvordan omgivelsene ser på det (Schiefloe 2003). Med seg selv i sentrum for det som skjer rundt seg og den interaksjonen det inngår i, vil barnet ta til seg de handlingene som skjer. Om barn omgås individer som er særlig viktig i dets selvutvikling som gir mye uforutsigbar eller negativ oppmerksomhet, vil dette kunne være uheldig for barnets utvikling. Den uforutsigbare tilbakemelding til barnet vil

bli en hovedkomponent i barnets identitetsfølelse (Schiefløe 2003). Følgene av slike tilbakemeldinger vil kunne bidra til at selvbylde utvikler seg i negativ retning. Allikevel vil det i de aller fleste familier være mange innslag av positive tilbakemeldinger til barna fra foreldrene som bidrar på en god måte til konstruksjonen av selvbylde. Foreldrene vil være en viktig del av barna og deres liv, og dermed også en viktig del av barnas identitet.

Omkring spørsmålet om identitet og ivaretagelsen av denne er det ulike oppfatninger omkring betydningen av samværet knyttet opp imot barnets beste. Sett ut ifra de to psykologiske retningene vil disse konkludere ulikt omkring dette temaet. Behovsretningen vil på den ene siden mene at identiteten kan ivaretas på en best mulig måte gjennom at barnet knytter seg til den nye familien. Det er fosterforeldrene som vil komme til å bli barnets nye psykologiske foreldre og det er på denne måten de som i størst grad skal gi barnet tilbakemeldinger. Relatert til Mead sin teori omkring selvet vil en stabil tilknytning til fosterfamilien være en godt bidrag til et positivt selvbilde for barnet. Her vil barnet kunne få forutsigbare og positive tilbakemeldinger som vil bidra positivt i deres dannelse av selvbylde. Fosterforeldre vil som oftest være svært bevisst på nettopp det å skulle gi positive tilbakemeldinger og være forutsigbare i sin omsorg ovenfor fosterbarna (Bunkholdt 1990) . Dette på bakgrunn av at det som oftest er mangelen på nettopp slik omsorg som i større eller mindre grad har vært utgangspunktet for flyttingen. Relasjonsretningen vil på den andre siden konkludere med at ivaretagelsen av identiteten vil være svært viktig med utgangspunkt i barnets behov for kontinuitet i livet. Barnet vil på et eller annet tidspunkt få behov for å rive seg løs fra foreldrene og ”finne seg selv”, altså hvem de er, hvilke normer de vil følge og ta avstand fra osv. Med en gjennomført stabil samværsituasjon frem til dette tidspunktet i barnets liv, vil identiteten og dannelsen av denne være et viktig argument for å opprettholde kontakt med sin biologiske familie. Sett ut ifra Mead sin teori vil det være av avgjørende betydning at de biologiske foreldrene aksepterer den situasjonen barnet befinner seg i etter fosterhjems plassering. Om de gir uttrykk for at de aksepterer barnets nye hjem og inngår i en positiv relasjon med fosterforeldrene vil dette kunne bidra positivt til barnets selvbylde i forhold til jeget.

Med utgangspunkt i argumentasjonen til de to ulike retningene mener jeg at det i mange tilfeller vil være viktig å ivareta barnets identitetsdannelse ved å opprettholde kontakten med den biologiske familien. Likevel mener jeg at det i noen tilfeller må settes grenser, ivaretagelsen av identiteten kan ikke sette alle andre behov til side. Et eksempel på dette kan være at man i forsøket på å ivareta barnets identitet med mye kontakt med de biologiske foreldrene setter tilside barnets behov for en stabil hverdag. På den ene siden kan

barnets identitet få følger av lite eller ingen kontakt med foreldrene, men på den andre siden mener jeg at identiteten også vil kunne slå sprekker om hverdagen er preget av uforutsigbarhet. Mange av de barna som kommer i fosterhjem har gjort seg erfaringer i samspill med sine foreldre som har skapt en uoversiktlig og uforutsigbar verden for dem. Disse barna trenger noe fast å speile seg i og modellere seg etter nettopp for at deres identitetsutvikling skal få en mer hensiktsmessig form. I noen tilfeller vil et visst kjennskap kunne være nok til at barnet skal kunne danne seg et realistisk bilde av sine foreldre (Bunkholdt 1990).

Identiteten vil være grunnlaget for barnets syn på seg selv. Når barnet blir flyttet fra sine foreldre vil barnets selvilde være en nøkkel til hvordan barnet takler flyttingen og ikke minst hvilke følelser som vil gjøre seg gjeldene. Uavhengig av en negativ eller positiv utvikling av selvilde vil barnet ha opparbeidet seg en primærtilknytning til sine foreldre. Med dette menes den tilknytningen barnet har dannet til sine første omsorgspersoner (Bunkholdt 1990).

4.2 – Betydningen av barnets primærtilknytning til sine biologiske foreldre

Uavhengig av graden eller kvaliteten på omsorgen barnet har fått i hjemmet vil tilknytning ha skjedd og barnet er på den ene eller andre måten sterkt knyttet til sine foreldre som et resultat av dette. Tilknytning kan beskrives som det spesielle båndet som oppstår mellom barnet og barnets viktigste omsorgsgivere når de er fysisk og følelsesmessig tilgjengelige for barnet, er sensitive for barnets signaler og svarer på dem slik at barnet føler seg forstått, akseptert og ivaretatt (Bunkholdt 2000). At barnet har en god tilknytning til en eller flere voksenpersoner anses som svært viktig fordi all psykologisk utvikling hos barn skjer via det tilknytningsforholdet barnet har til andre mennesker. Undersøkelser har vist at det er mye som taler for at trygghet i tilknytningen vil ha en stor betydning i forhold til barnets senere sosiale, kognitive og intellektuelle utvikling (Smith og Ulvund i Haugli :2000)

Den mest omtalte forskeren innenfor dette feltet er barnepsykiateren John Bowlby (Bunkholdt 2000). Hans grunnteser i forskningen om tilknytningsatferd dreier seg om flere punkter. Han mener at tilknytningen utvikles hos de fleste barn i løpet av det første leveåret. Videre hevder han at det i løpet av dette året forekommer en særlig følesom periode hvor bindingen lettest utvikler seg. Etter ca seks måneder reagerer barna med frykt på fremmede, og med bakgrunn i den økende styrken i denne reaksjonen blir det stadig vanskeligere for barnet å utvikle bindinger til nye objekter fra ettårsalder og videre deretter. Videre går hans teori ut på at når et barn har blitt sterkt følelsesmessig bundet til en bestemt person vil det

være tilbøyelig å foretrekke denne personen fremfor andre. Dette er en preferanse som også består ved separasjoner (Bunkholdt 2000). Bowlby hevder at barnets tilknytningserfaringer har en overføringsverdi, altså om man først har erfart og opplevd å knytte seg til en person, vil man også senere kunne knytte seg til andre personer. Barn som plasseres i fosterhjem etter en omsorgsovertakelse vil ha opprettet en tilknytning til sine biologiske foreldre, samtidig som det forventes at det skal opprettes en tilknytning også til fosterforeldrene (Bunkholdt 2004). Når man snakker om tilknytning er det mange etter min mening som forbinder dette med det å være glad i noen. Jeg mener at tilknytning er noe mer og mer sammensatt enn det. Som Bowlby sier (1988), utvikler tilknytningen seg som en komplisert konstruksjon av tanker, følelser og handlinger som er knyttet til selvforståelse og forståelse av andre mennesker, og som blir til en indre arbeidsmodell. Det karakteristiske ved Bowlby og hans teorier omkring tilknytning er at han har en relativt deterministisk holdning (Bunkholdt 2000). Han ser på menneskets handlinger og valg som følger av ytre og indre omstendigheter, og at det på grunnlag av dette ikke eksisterer noen fri vilje. Determinisme er mye av grunnlaget for den psykoanalytiske tradisjonen han er den del av.

Mange forskere etter han har kritisert hans teorier og setter spørsmålstejn ved enkelte av hans påstander som en følge av blant annet hans deterministiske syn. Mange hevder at Bowlbys antagelser om at barnet har en følsom periode i løpet av det første leveåret hvor bindingen lettest utvikler seg ikke stemmer og at han ikke har dokumentert dette på noen måte for at han kan si at dette er en holdbar antagelse. Videre har mange forskere et langt mer optimistisk syn på behandling i forhold til Bowlby, og mange hevder at barns erfaringer i årene etter spedbarnsalderen er like betydningsfulle som de to første leveårene. Smith og Ulvund (1999) hevder at det er mulig, og kanskje sannsynlig, at barnealderen totalt sett er en kritisk periode for dannelsen av tilknytningsrelasjoner (Haugli 2000). Det er mange trekk ved Bowlbys tilknytningsteori og øvrige forskeres arbeid omkring tilknytning som blir svært relevante i forhold til å vurdere betydningen av samvær med biologiske foreldre i vurderingen av barnets beste. Jeg mener at tilknytningsproblematikken har flere dimensjoner i samværsakene.

Den ene dimensjonen gjelder forholdet mellom barnet og de biologiske foreldrene. Her vil det oppstå flere spørsmål. Første spørsmål er om barnet i det hele tatt har rukket å opparbeide seg og etablere en tilknytning til foreldrene når det blir flyttet. I forhold til min avgrensning av oppgaven med hensyn til alder fra to år og oppover, er det mest sannsynlig ifølge Bowlbys teori at det her vil ha oppstått en tilknytning, god eller dårlig. Når det er etablert en tilknytning vil det videre spørsmålet omhandle hvorvidt denne er viktig å ta vare

på og opprettholde. Ønsker man å ta vare på denne tilknytningen fordi den har en verdi i seg selv, eller bør tilknytningen først og fremst opprettholdes med tanke på tilbakeføring? Grunnlaget man gir for å opprettholde tilknytningen mellom barnet og dets biologiske foreldre vil være avgjørende for den videre planleggingen og organiseringen av samværene (Bunkholdt 1990). Om man anser at tilknytningen har en verdi i seg selv kan man forankre dette i barnets behov for relasjonell kontinuitet. Om man derimot ser på tilknytningen som noe som bør opprettholdes med tanke på tilbakeføring vil det i mange saker argumenteres for at dette ikke vil være hensiktsmessig. Dette på bakgrunn av at en tilbakeføring mest sannsynlig aldri vil forkomme på grunn av foreldrenes tilstand. Her vil man indirekte si at det er barnets behov for relasjonell stabilitet man ønsker å bevare.

Den andre dimensjonen gjelder hva slags tilknytningsforhold man legger til grunn, og om dette forutsetningsvis må være trygt og nært for at det skal begrunne regelen om rett til samvær. Når barn er to år eller eldre vil de ha knyttet seg nært til sine foreldre, og de vil reagere på å miste dem, med sorg og savn, uansett hvordan kvaliteten på tilknytningsforholdet har vært (Backe-Hansen 2003). Selv om tilknytningsforholdet i seg selv ikke er godt vil det foreligge sterke bånd som barnet bærer med seg når det blir flyttet, og som man må ta med seg og forholde seg til i samværssammenheng. Innenfor psykologisk teori er det strid om hvor mye disse båndene betyr over lengre tid og i hvilken grad de kan erstattes. Likevel er det en enighet om at barn reagerer på å bli flyttet fra personer og miljøer de er tilknyttet, og at reaksjonen på flyttingen blir sterkere jo mindre forståelig flyttingen er. Det som imidlertid er sikkert er at når barn plasseres i fosterhjem og flytter fra sine foreldre, og når den daglige kontakten opphører, vil tilknytningsforholdet dem imellom endres over tid. Her vil organiseringen av samværet inngå som en viktig faktor i endringsprosessen (Backe-Hansen 2003).

På grunnlag av primærtilknytningen vil det være en rekke faktorer som medvirker til at atskillelsen blir en belastning på barnet og dets selvbylde. Som en følge av barnets tilknytning vil det ha utviklet en lojalitet til sine foreldre. Lojaliteten vil kunne bidra til at en flytting i fosterhjem vil kunne bli problematisk da barna kan oppleve at de svikter sine foreldre.

4.3 – Barnets lojalitet til sine biologiske foreldre

Når barn skilles fra sine foreldre vil sorg som oftest være den første og største reaksjonen som melder seg. Dette er noe som må bearbeides med en gang det dukker opp for å hindre at disse følelsene stivner og blir et hinder for den nye tilknytningen som skal opprettes i den nye

omsorgsbasen. For mange av de barna som er plassert i fosterhjem er det lojaliteten til de biologiske foreldrene som er det vanskeligste å leve med (Bunkholdt 1990). Dette kan bidra til at barnet hindres i å knytte seg til sine nye omsorgspersoner som igjen vil ha en negativ innvirkning på selvbildet til barnet. Barn ønsker å være lojale mot de voksne de er glad i, og de oppfatter sine foreldre positivt og vil forsvare dem mot angrep og at de settes i et dårlig lys. Dette kan sees i sammenheng med tilknytningsteorien som jeg før har gjort rede for, barn er lojale mot sine foreldre som et resultat av deres tilknytning til dem. Om et barn skulle komme til å opptre illojalt mot sine foreldre vil barnet oppfattet denne illojaliteten som noe negativt. Dette vil i sine konsekvenser ha en negativ innvirkning på selvbildet (Bunkholdt 1990). Når et barn kommer i en lojalitetskonflikt vil det si at det blir gående mellom flere voksne som seg imellom er i konflikt med hverandre, hvor barna dermed føler at det må velge side. Om fosterforeldrene gir uttrykk for at de helst ser at det ikke skal være noe samvær viser de barnet at de vil ekskludere de biologiske foreldrene fra barnets liv. Dette vil representere et krav om at de vil ha barnet for seg selv og et slikt krav vil barnet føle seg truet av. Barnet vil her føle at det er i en valgsituasjon mellom de biologiske foreldrene og fosterforeldrene.

I slike situasjoner vil det bli svært viktig å formidle til barnet at det ikke behøver og ikke skal velge familie. Dette må formidles fra barneverntjenesten, men kanskje viktigst, fra foreldrene og fosterforeldrene selv. Barn i denne innbilte valgsituasjonen vil representere en belastning som barna må spares for. Barn må få vite at det er lov å være glad i både foreldrene og de nye omsorgspersonene (Bunkholdt 1990). Ut ifra dette må barnet hjelpes på vei til å etablere en tilknytning til fosterfamilien uten at dette fra barnets side oppfattes som et lojalitetsbrudd sett i forhold til sine biologiske foreldre. I forhold til å klare å formidle dette til barnet på en god måte er det viktig at fosterforeldrene viser at de aksepterer og respekterer barnets biologiske foreldre og klarer å inngå i en god dialog med foreldrene. Gjennom positive og gode samværsituasjoner vil denne aksepten bli representert på en vellykket måte. Om dette lykkes å gjennomføre vil barnet få bekreftet at det kan ha et forhold til begge familiene (Haugli 2000). Sett ut ifra viktigheten av at denne aksepten for foreldrene utøves fra fosterforeldrene, og da særlig i samværsituasjoner, vil det bli viktig at barneverntjenesten iverksetter tiltak og veiledning i de relasjonene som tydelig er i konflikt med hverandre. Målsettingen med samvær sett i forhold til lojalitetskonflikter vil være at barnet skal kunne utøve samvær med sine foreldre uten at det trenger å velge side (Bunkholdt 1990).

Som et resultat av at barna får aksept av fosterforeldrene for deres tilknytning til sine biologiske foreldre vil dette kunne bidra til at barnet får oppfylt sitt behov for en sammenhengende livshistorie. På samme måte vil barnets opplevelse av identitet og dets

følelser omkring lojalitet til sine foreldre være avhengig av graden av stabilitet og kontinuitet man bestreber å oppnå.

4.4 – Barnets behov for kontinuitet og stabilitet

Innenfor psykologiske teorier er kravet og ønsket om å sikre barnets kontinuitet i tilværelsen svært sentral. Dette er et av de kravene, som sammen med stabilitet, er spesifikt nevnt i barnevernloven, og det er nærliggende å tolke det dit hen at dette også er noe som av loven blir sett på som særlig viktig. For barn flest vil kontinuitet vanligvis være ensbetydende med at de er omgitt av de samme omsorgspersonene gjennom hele oppveksten (Bunkholdt 1990). Ved et brudd på denne kontinuiteten, som ved en omsorgsovertakelse, etter at det har blitt etablert en tilknytning og miljøtilhørighet vil dette medføre at det blir en diskontinuitet i barnets tilværelse. I dette tilfellet vil det være stabiliteten som vektlegges i størst grad. En fortsatt kontakt med foreldrene og andre viktige personer fra fortiden kan da hjelpe barnet til å allikevel etablere en sammenhengende historie. Det man må huske på er at uavhengig av barns oppvekstvilkår vil ikke deres ønske være en ”ny start”. Det de trenger er å kunne forholde seg til fortiden sin, selv om de etter hvert vil kunne komme til å ønske å ta avstand fra den (Backe – Hansen 2003). Et samvær vil på denne måten bidra til å kunne vedlikeholde og binde sammen barnets livshistorie og unngå at det skjer et brudd i barnets kontinuitet.

Med utgangspunkt i de psykologiske verdiene av samvær jeg nå har beskrevet mener jeg at man helt klart kan se at samvær i veldig mange tilfeller kan forsvares å være til barnets beste. Barn sliter med mange problemer og følelser etter et brudd med sine foreldre og tid sammen med dem etter flyttingen og videre i oppveksten vil kunne hjelpe på deres utvikling og opplevelse av hverdagen. En fosterhjems plassering med samvær som fungerer godt og etter sine hensikter og målsettinger vil ta vare på den relasjonelle stabiliteten. Barnet har mennesker rundt seg som til daglig gir det den stabile omsorgen som det trenger for å få en positiv indre arbeidsmodell eller for å erstatte noen av de negative innslagene i den med mer positive. En slik samværsordning vil også ta vare på kontinuiteten og barnets historie ved at det fortsatt har kontakt med sine foreldre og på grunnlag av dette kan videreutvikle kjennskapet til de og forholdet til hverandre (Bunkholdt 1990).

På samme tid må man kunne konkludere med at det neppe er grunnlag for å hevde at disse psykologiske faktorene jeg har beskrevet, enkeltvis eller samlet, tilsier at det alltid skal være samvær og mye samvær. Dette vil kunne avhenge av den enkelte sak og dets bakgrunn, og det kan være tungtveiende psykologiske forhold som ikke inngår i verdigrunnlaget for samværsretten som tilsier at kontakten bør være sterkt begrenset eller helt utelukket (Haugli

2000). Dette vil avhenge av en rekke ulike faktorer i ulike saker, men sett ut ifra min avgrensing av oppgaven i forhold til alder og plasseringsvarighet er dette absolutt faktorer som vil være medbestemmende på utfallet av samværsomfanget. Sannheten er at samvær ikke alltid fungerer slik vi kunne ønske. Tvert om så skjer det at samvær blir en byrde for barnet, enten på kort eller lang sikt, og i verste fall begge deler.

Kontinuitet og stabilitet og diskusjonen omkring disse begrepene vil i stor grad være grunnlaget for min videre gang i analysen av min problemstilling. Kontinuitet er et mye omtalt argument for å vektlegge relasjonen mellom barnet og foreldrene. Behovet for stabilitet brukes derimot ofte som et argument for å begrense omfanget av samvær. I kommende del av analysen vil jeg spesifikt se nærmere på de samværene som fører med seg mange reaksjoner hos barna. Kan allikevel samvær forsvares å være til barnets beste på tross av de mange reaksjonene? Kan man på tross av fysiske og psykiske reaksjoner forsvare samvær med behovet for kontinuitet og veie dette tyngre? I forhold til dette spørsmålet vil jeg særlig sette begrepet relasjonell stabilitet opp imot relasjonell kontinuitet for å se hvordan disse må vurderes i forhold til hverandre. Denne avveiningen kan bli nødvendig å ta stilling til når reaksjonene hos barnet blir voldsomme og vanskelige å takle ved samværsituasjoner.

5.0 – Hvilke hensyn må tas i vurderingen av samvær

Forholdet mellom kontinuitet og stabilitet vil jeg karakterisere som en valgsituasjon hvor konsekvensene av valgalternativene er nokså uklare i de fleste tilfellene. Dilemmaet består i at barn ikke kan unnlate verken relasjonell kontinuitet eller relasjonell stabilitet (Bunkholdt 2004). Ved omsorgsovertakelse og flytting i fosterhjem vil man som ansatt i barnevernet være i en komplisert situasjon med tilsynelatende motstridene krav på vegne av barnet. Ved en slik beslutning velger man å prioritere stabilitet fremfor kontinuitet, og sier indirekte at selv om kontinuitet er viktig, så er det av og til riktig å la den komme i andre rekke. Allikevel skal kontinuiteten tas vare på, og det er en av grunnene til at vi har samværsordninger. Ved vurderingen av disse ordningene vil igjen dilemmaet dukke opp. Vet vi nok til å kunne si hvilke konsekvenser den enkelte samværsordning har for hvilket barn? Om vi visste dette sikkert ville ikke utformingen av samværsordninger utgjøre dilemmaer. Det biologiske prinsipp vil i de aller fleste samværsfastsettelsene være en ledetråd når valgene skal tas.

5.1 – Samværet og dets positive og negative følger

Samvær er, som før beskrevet, lovfestet og innskrenkninger i samværsordninger må behandles i fylkesnemnda på samme måte som vedtaket blir behandlet første gang ved

omsorgsovertakelser. Med en så sterk vektlegging av det biologiske prinsipp burde dette være forankret i forskning som tydelig viser sammenheng mellom samvær og en rekke forhold som trivsel og tilpasning. Allikevel har man ikke per i dag forskning som viser dette i klare sammenhenger. På slutten av 70 tallet stod de kjente forskerne Fanshel og Shinn frem med en klar tilhørighet til relasjonsretningen innenfor psykologien. Deres påstander tok utgangspunkt i at samvær er nøkkelen til trivsel og tilfredstillende utvikling for barnet (Bunkholdt 2004). På samme tid stod kjente forskere som Goldstein, Freud og Solnit (1980) frem med påstander om at fosterforeldrene kunne erstatte de biologiske foreldrene og bli nye ”psykologiske foreldre”, klart i tråd med behovsretningen innenfor psykologien. Samvær kunne dermed føre til at barnet ikke klarte å benytte seg av den bedre omsorgssituasjonen. Disse ulike påstandene viste seg imidlertid å være sannheter med modifikasjoner. Forskningsresultater og erfaringer i etterkant fra praksis tyder på at ingen av retningene er helt riktige eller tar helt feil. Ingen av retningene kan gi presise anvisninger for hvordan enkeltsaker skal behandles (Haugli 2000). Forskeren Quinton m fl (1997) gjennomgikk 14 studier i England om vurderingen av samvær etter fosterhjemplassering og konklusjonen hans var at kvaliteten av de foreliggende undersøkelsene var for dårlig. Han hevdet at det på et vitenskapelig grunnlag ikke kunne trekkes sikre slutninger om hvilken betydning samvær hadde for barn generelt, uavhengig av de konkrete omstendighetene og familieforholdene.

Men vi skal ha samværsordninger da dette er lovfestet, og vi trenger noen holdepunkter for hvordan de skal fastsettes og gjennomføres. En fosterhjemplassering med en samværsordning som fungerer godt etter sine hensikter tar vare på relasjonell stabilitet. Barnet har mennesker rundt seg som til daglig gir det den stabile omsorgen det trenger. En slik samværsordning vil og ta vare på kontinuitet og historie ved at barn og foreldre fortsatt har og videreutvikler forholdet til hverandre. Men virkeligheten er at samvær ikke alltid fungerer slik vi har tenkt. Tvert om så skjer det at samvær blir en byrde for barnet på enten kort eller lang sikt, eller i verste fall begge deler (Bunkholdt og Sandbæk 2002). Barns reaksjoner på en komplisert samværsordning fører ofte til store problemer både i forkant, under og i etterkant av samvær. Reaksjonene kan innbefatte hodepine, magesmerter, søvnproblemer, ukonsentrasjon, tilbaketrekking, depresjon og sengevæting. Slike problemer kan berøre barnets daglige fungering på alle felt; i forhold til fosterforeldre, jevnaldrene, på skolen og lignende. Spørsmålet man må stille seg i slike situasjoner er hvorvidt disse reaksjonene kan være skadelige for barnet og hvor lenge det i så fall skal kunne aksepteres at disse reaksjonene fremkalles (Bunkholdt 1990). Vi må være realistiske og akseptere at det lett kan bli noe økt uro knyttet til samvær. Det er så mye som blir rusket opp i hos barnet, så noen

reaksjoner må man forvente. Det er når slike reaksjoner blir langvarige og alvorlige at man må stille spørsmål ved om samværet fungerer etter sin hensikt og i tilfelle foreta en avveining mellom den relasjonelle kontinuiteten og den relasjonelle stabiliteten. Skal man her fortsette som før bestemt og sikre den relasjonelle kontinuiteten for enhver pris og forankre dette i ideologi og lovpålegg? Skal det biologiske prinsipp ivaretas uansett? Eller skal den relasjonelle stabiliteten veie tyngst? Mitt inntrykk er imidlertid at kravet om relasjonell kontinuitet og den ideologien dette bygger på er så sterk at det for noen barns vedkommende kan gå på bekostning av det som relasjonell stabilitet har å by på av utviklingskrefter. Dette mener jeg kommer frem både i situasjoner hvor hjelpetiltak prøves ut i for lang tid før fosterhjems plasseringen blir et faktum samt i samværssituasjoner hvor barnet tydelig viser tegn på ubehag. I slike situasjoner vil barnet mest sannsynlig ha store problemer som har fått utvikle seg over tid og faren for at fosterfamilien bryter sammen er stor fordi det er vanskelig å skulle kombinere et familieliv med å være noe tilnærmet en behandlingsinstitusjon (Bunkholdt 2002).

Om samværet blir en byrde for barnet vil det også etter all sannsynlighet bli tyngende for fosterfamilien. De må forholde seg til de økende problemene hos barnet, noe som igjen kan bidra til at de får større vansker med å være inkluderende og positive ovenfor barnets foreldre. Slike forhold kan i sin tur føre til at barnets integrering og tilknytning til fosterfamilien blir hindret helt, eller i det minste forsinket (Bunkholdt 1990). Hvilke forhold må ligge til rette for at en velfungerende relasjon kan opprettes mellom barnet, de biologiske foreldrene og fosterforeldrene? Hvordan kan man bidra til at barn som må flytte fra sine biologiske foreldre både får ivaretatt sitt behov for relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet ved å opprettholde kontakten med sine biologiske foreldre samtidig som en tilknytning til de nye foreldrene blir etablert? Dette vil være viktige vurderinger av barnets beste i samværssaker. Jeg vil videre beskrive noen hovedmønstre som har vist seg gå igjen i fosterbarns forståelse av hvem som er deres familie. Disse hovedmønstrene viser tydelig hvordan barnets behov for kontinuitet og stabilitet er ivaretatt eller ikke.

5.2 – Hovedmønstre i fosterbarns posisjoner til sine familier

Jorunn Anfinnsen (1998) stod bak en undersøkelse som hadde som mål å gjøre rede for fosterbarns forståelse av hvem som var deres familie. Hun konkluderte med at det var tre sentrale mønstre som gikk igjen; både – og, enten – eller, og verken – eller oppfatning av tilhørighet. Både – og barna var de som hadde klart å opprettholde en relasjon til sine biologiske foreldre gjennom samvær samtidig som de hadde opprettet en tilknytning til

fosterforeldrene. Disse barna var sikret både relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet i sine liv på bakgrunn av deres forhold til begge familiene, altså var de to - familie integrerte (Midjo 1997). Enten – eller barna hadde sin tilhørighet enten til sin biologiske familie uten at fosterfamilien hadde kommet i familieposisjon, eller de hadde sin tilhørighet til fosterfamilien med foreldrene uten forelderposisjon. Oftest var tilfellet i disse sakene at det var til fosterfamilien tilknytningen var etablert da de biologiske foreldrene ikke hadde opprettholdt kontakten gjennom samvær eller at kommunikasjonen og interaksjonen mellom dem hadde vært fraværende, svak eller svært problematisk. I disse situasjonene var det altså enten den relasjonelle kontinuiteten eller den relasjonelle stabiliteten som var sikret, ikke begge deler.

Med utgangspunkt i den valgsituasjonen man ofte står i i forbindelse med å vurdere samvær til barnets beste er dette svært relevant å ta i betraktning for den siste kategorien barna opplevde å tilhøre, verken – eller posisjonen. Dette var barn som ikke oppfattet noen av foreldrepårene som helt sine. Dette var barn som hadde et svakt eller intetsigende forhold til sine biologiske foreldre samtidig som de ikke maktet å opprette et utviklingsfremmende forhold til sine fosterforeldrene (Bunkholdt 2004). De biologiske foreldrene bidro lite i samværsituasjoner eller utelot å ha noen form for kontakt overhodet. På den andre siden hadde fosterforeldrene problemer med å håndtere fosterbarnet på en slik måte at de fikk noen hensiktsmessig samhandling under fosterhjemsoffholdet. Blant annet førte voldsomme reaksjoner hos barnet i forbindelse med samvær til at barnets daglige fungering ble dårlig og dette påvirket i sin tur fosterfamilien evne og mulighet til å integrere og skape en tilknytning til barnet. Disse barna var preget av et sterkt savn fordi de ikke hadde følelsen av å ha en klar tilknytning til noen av sine to familier (Bunkholdt 2004).

I slike situasjoner mener jeg at må det foretas valg som kanskje ikke kan sies å være til barnets beste, men i alle fall representere det minst skadelige alternativet for barnet. Man må etter fosterhjemsplasseringer sette opp en oversikt over de gevinstene og omkostningene som knytter seg til valgalternativene man faktisk har. Ut i fra dette kunne komme frem til en konklusjon om hvilket av valgene som vil påføre barnet mest gevinster og færrest omkostninger (Bunkholdt 2002). Dessverre er utfallet at det for barnet nesten alltid vil være en pris å betale for dette. Allikevel mener jeg at en slik avveining er et bedre alternativ enn å at barnet havner i en situasjon hvor det ikke får tilknytning til de menneskene det har rundt seg og det ikke er hos de mennesker som det faktisk har en tilknytning til. Konsekvensene om dette valget ikke tas er at barnets verken – eller posisjon kan utvikle seg til å bli et psykologisk tomrom hvor det ikke skjer noen utvikling. I forhold til barn som er langtidsplassert vil det i mine øyne, i slike verken – eller posisjoner, ville være flest gevinster

for barnet knyttet til det å gi det en størst mulig sjanse til å bruke tilbudet i sitt nye omsorgsmiljø. En tilbakeføring til hjemmet vil mest sannsynlig ikke være noen løsning da foreldrene ofte har alvorlige problemer. Dermed vil den relasjonelle stabiliteten være viktigere og mer sannsynlig å jobbe ut ifra enn den relasjonelle kontinuiteten. Utgangspunktet må være at man vil hindre at barn kommer i en verken – eller posisjoner etter fosterhjems plassering (Bunkholdt 2002).

Hva må så kjennetegne samværet med biologiske foreldre som sikrer tilstrekkelig integrasjon i fosterfamilien samtidig som kontinuiteten ivaretas og dermed forhindrer en slik utvikling? Man kan og stille seg spørsmålet om alle fosterbarn *kan* og *skal* utvikle et en integrasjon i begge familiene, en både – og tilhørighet? Er det alltid til det beste for barnet at både den relasjonelle kontinuiteten og den relasjonelle stabiliteten er en del av de, og vil dette la seg gjøre i alle tilfeller?

5.3 - To – familie tilhørighet; til barnets beste?

Med utgangspunkt i Bunkholdt (2002) sine uttalelser omkring to – familie tilhørighet er dette det alternativet man foretrekker om det lar seg gjøre når barna har etablert en tilknytning til sine foreldre, altså fra barnet er ca to år. Den skal holdes ved like ved hjelp av samvær, selv om det for en del barns vedkommende kan skje en forskyvning i tyngdepunktet av tilknytningen. Det viktige om barneverntjenesten skal få til en to – familie integrasjon mener jeg er en stor innsats både i forhold til barnet, til fosterfamilien, men kanskje først og fremst i forhold til foreldrene. Om barnet, som allerede har etablert en tilknytning til sin familie, også skal bli integrert i fosterfamilien, vil det være en grunnleggende forutsetning at foreldrene frigir barnet til ny tilknytning og tilhørighet. Samtidig må de opprettholde sin interesse og engasjement i barnet og gi barnet tilgang til forhistorien og en mulighet til å følge med i familiens fortsatte liv (Bunkholdt 2002). En annen forutsetning jeg mener er avgjørende for å muliggjøre en to – familie integrasjon er at fosterfamilien aksepterer og gir rom for at det kan utvikles en relasjon mellom dem selv og de biologiske foreldrene. Med et samarbeid mellom de biologiske foreldrene og fosterforeldrene mener jeg at samværene kan få en kvalitet som på en god måte muliggjør to – familie integrasjon, hvor barna kan trekke det beste ut ifra to familier. Om dette ikke lykkes står barnet i fare for å utvikle en verken – eller tilhørighet. Da kan barnet komme i det som jeg før omtalte som et psykologisk tomrom; uten å være hos de menneskene de har en tilknytning til og uten tilhørighet til de menneskene det er hos. Det er en høy pris å betale for en samværsordning når det nettopp var kontinuiteten den var ment å skulle ivareta (Bunkholdt 2002).

Spørsmålet blir da om man bør se kritisk på den samværsordningen som barnet har som var ment å skulle gi både – og tilhørighet, som skulle ivareta både kontinuiteten og stabiliteten. På den ene siden bør barnevernet kanskje i tilfeller hvor foreldrene misbruker samværet fremme forslag til fylkesnemnda om å redusere samværene. Barnet vil da oppleve et minimum av usikkerhet i fosterfamilien og vil øke muligheten for tilknytning og tilhørighet til den. Ved et slikt valg vil det være den relasjonelle stabiliteten som foretrekkes fremfor ivaretagelsen av kontinuitet for enhver pris (Bunkholdt 2002). På den andre siden mener jeg at man ved tilfeller hvor fosterforeldrene ikke aksepterer de biologiske foreldrene må komme inn med veiledning fra barnevernstjenesten. Fosterforeldrene bør ikke være en avgjørende faktor til at den relasjonelle kontinuiteten skal brytes til fordel for den relasjonelle stabiliteten. Fosterforeldrene må kunne forholde seg til at deres fosterbarn skal ha samvær med sine foreldre og videreutvikle sin relasjon til dem.

Ivaretagelsen av barnets behov for stabilitet og kontinuitet, forankret i barnets beste, vil for ansatte i barneverntjenesten alltid være rettesnoren for de vurderingene som gjøres. I tillegg til standarden barnets beste vil også de øvrige prinsippene jeg før har gjort rede for være viktige ledetråder til å gjøre det som anses å gagne barnet på best mulig måte. I følgende del vil jeg stille spørsmål ved måten jeg opplever at barnets beste og særlig det biologiske prinsipp blir brukt som beslutningsgrunnlag og universelle verdier i barnevernssammenheng, og da med særlig fokus på samværsspørsmålet. Kan det forsvares at kontinuiteten i barnets liv, og dermed det biologiske prinsipp, overordnes det stabilitet har å tilby et barn? Kan man med prinsippene i bakhånd forankre vurderingene som gjøres i ideologier og lovpålegg, og dermed i stor grad tilsidesette annen kunnskap, som f.eks psykologi.

6.0 - De grunnleggende prinsippene sin ideologiske forankring

De grunnleggende prinsippene i barnevernloven er alle ideologisk forankret, og man kan si at de alle til syvende og sist ender i et overordnet syn på at foreldre og barn hører sammen. En ideologi bygger ofte på erfaringer gjennom lang tid og det faktum blir dermed brukt i en argumentasjon om at denne kunnskapen er faglig forankret. Likevel vil jeg hevde at ideologi har mer med tro og verdimeslige hensyn å gjøre enn faglig kunnskap. Ideologien kan sies å være de brillene man ser virkeligheten gjennom (Aadland 2001). Konkrete eksempel på hvordan ideologiske utsagn som preger barnevernet og deres jobb kan ha konsekvenser for samværet kan være; ”Blod er tykkere enn vann”, ”ute av øye, ute av sinn”. Disse utsagnene med en klar ideologisk forankring til henholdsvis hver sin psykologiske retning, altså behovs- og relasjonsretningen, vil i stor grad kunne ha innflytelse på samværsspørsmålet.

6.1 - Universelle som ideologier, instrumentelle i praksis?

I spørsmålet omkring barnets beste og det biologiske prinsipp heller skal fungere som instrumentelle fremfor universelle verdier, vil jeg først klarlegge hva jeg mener med disse uttrykkene. Slik det er i dag blir det langt på vei hevdet at det biologiske prinsipp er en universell verdi. Med dette menes det at prinsippet anses som et universelt korrekt og kategorisk utsagn som ikke gjøres til gjenstand for empirisk etterprøving eller kritiseres for manglende generaliserbarhet. Prinsippet fremstår som allment, riktig og altomfattende (Backe – Hansen 2003). Ved å gjøre prinsippet til en instrumentell verdi mener jeg at man krever å få frem empiriske sammenhenger mellom to årsaker. Instrumentell betyr således å gjøre prinsippet om til et redskap i de ulike vurderingene. Et eksempel kan være at det fremsettes en påstand om at samvær med biologiske foreldre er en viktig forutsetning for at barn i fosterhjem utvikler seg tilfredstillende. Siden dette kun er å regne som en påstand må dets gyldighet etterprøves for å konkludere med et sikkert resultat. Slik jeg ser det er det ikke på noen måte vanskelig å være enig i den grunnleggende betydningen familien har som en universell verdi og ideologi. På den andre siden er det også slik at det biologiske prinsipp ikke kan sies å være universelt fordi foreldre faktisk kan fratas omsorgen for sine barn. Margit Skivenes i Backe – Hansen (2003) påpeker at det fremstår som nokså paradoksalt at det biologiske prinsipp skal være styrende for beslutninger akkurat i saker hvor det er reist berettiget tvil om foreldrenes omsorgsevne. I slike saker vil også hensynet til barnets beste kunne overordnes det biologiske prinsipp. Dette vil altså si at i saker om omsorgsovertakelse vil det biologiske prinsipp utfordres med en empirisk eller praktisk begrunnelse, og vil på grunnlag av dette gå fra å være en universell verdi til å bli en instrumentell verdi (Haugli i Backe – Hansen (2003)).

Hvilken betydning har så det biologiske prinsipp i barnets liv og hva eksakt skal legges i begrepet barnets beste? I vurderingen av barnets behov for kontinuitet og stabilitet er det jo nettopp disse målestokkene man går ut ifra. Meningene er mange og delte, og jeg velger her å ta utgangspunkt i hva Bunkholdt og Haugli har uttalt om disse universelle verdiene. Omkring spørsmålet om biologi og dets betydning uttaler Bunkholdt (2004) at biologi er noe som ut ifra hennes synspunkt er skiftende i takt med ulike livsfaser. Biologi har liten psykologisk betydning i barneårene da barn har vanskelig for å oppfatte hvilken rolle biologi spiller i deres liv og utvikling. For dem vil deres daglige forhold til sine nærmeste der og da være det som har betydning. Etter fosterhjems plasseringer vil altså små barn oppfatte sine fosterforeldre som psykologiske foreldre. Bunkholdt sier at det å holde fast et barn i en utviklingsmessig destruktiv livssituasjon, som et konfliktskytt samvær, for å unngå å bryte et

biologisk forhold er helt absurd (Bunkholdt 2004). Biologi er noe som skal avveies på lik fot med andre krefter som påvirker barnets livssituasjon og må derfor benyttes som en instrumentell verdi. Haugli (2004) argumenterer på sin side for at loven bygger på det biologiske prinsipp og at dette prinsippet er faglig forankret i psykologisk kunnskap. Hun setter et spørsmålstegn ved tendensen til at det i nyere barnevernpsykologi er en generell skepsis mot et økende samvær. Hennes spørsmål vedrørende denne skepsisen er om kunnskapen omkring det biologiske prinsipp er bygget på metoder som det i ettertid kan stilles spørsmål ved.

Når det kommer til barnets beste og vurderingen av dette legger Haugli (2004) vekt på at det ved vurderingen av samvær må tas hensyn til det enkelte barn sett opp imot ett sett av ulike faktorer. Hun nevner spesielt barnets relasjon til sine biologiske foreldre, altså behovet for kontinuitet, og barnets sårbarhet og eventuelle reaksjoner ved samværet, altså behovet for stabilitet. Bunkholdt (2002) argumenterer for at barnets beste ikke egner seg som en generell standard, fordi det kontinuerlig blir avveid mot andre hensyn selv om det skal være overordnet i henhold til loven. Dette medfører at barnevernet må forholde seg til en standard som både er og ikke er generell. Standarden er en generell rettesnor samtidig som den kan fravikes. Jeg mener at barnets beste heller bør erstattes med det minst skadelige alternativet som Bunkholdt (2002) kaller det. Barnet vil i en omsorgsovertakelse eller ved spørsmål om samvær nesten alltid måtte betale en pris, og det man må sørge for er at denne prisen blir lavest mulig.

Mitt synspunkt på prinsippenes verdigrunnlag basert på meningene ovenfor er at man ved å gi barnets beste og det biologiske prinsipp status som en instrumentelle fremfor universelle verdier i større grad enn i dag åpner for avveininger i den enkelte sak. Disse avveiningene kan da baseres på kunnskap om det enkelte barnet og den enkelte familien. På denne måten mener jeg man i større grad gir rom for en utforskning av hvordan prinsippene kan nyanseres. Da vil det bli lettere å mer legitimt å reflektere kritisk over måten prinsippene vektlegges på istedenfor, at man som i dag, ofte argumenterer i forhold til noe universelt og dermed ofte noe udiskutabelt. Så lenge prinsippene brukes instrumentelt er det ingenting i veien for at det biologiske prinsipp balanseres mot barnets beste, og at dette får råde grunnen. For det er nettopp ved å gi prinsippene en posisjon som instrumentelle verdier at man også på en langt mer reflektert måte kan innlemme andre hensyn som må inngå i avveiningene. Som Backe – Hansen (2003) konkluderer med så er det viktig å ivareta familiens betydning i vårt samfunn, men absolutt nødvendig å unngå at universelle verdier blir en tvangstrøye for tanken når det er tvingende nødvendig å tenke annerledes.

Ved å bruke prinsippene som instrumentelle verdier i vurderingen av samvær, og da ofte i avveiningen mellom relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet, vil de i større grad nettopp ivareta barnets beste som er utgangspunktet for alle avgjørelsene innenfor barnevernet. Ved å bruke prinsippene som instrument mener jeg at man i større grad kan innlemme også andre hensyn som er av betydning for barnet og dets livssituasjon. For det er nettopp i avveiningen mellom to så viktige komponenter i barnets liv, altså kontinuitet og stabilitet, at barnevernsansatte ikke har råd til å vurdere feil på vegne av barnet.

7.0 - Avslutning

Uansett omfattende bestrebelser på å bedre omsorgssituasjonen ved hjelpetiltak, vil det være familier der omsorgen ikke vil kunne bli god nok for barnet. Det gjelder familier der det ikke er nok å bygge på til at vi med investeringer fra samfunnets side kan gjøre hjemmet til en god nok omsorgssituasjon. Dette er en realitet som vi må erkjenne, det finnes familier som ikke er ”behandlingsbare” (Jones 1987, i Killèn : 2004). I disse situasjonene vil det være behov for å skaffe barnet en annen og fortrinnsvis mer permanent omsorgssituasjon.

En stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen er særlig fremhevet i bvl §4-1. Ved omsorgsovertakelse er barnevernet i en komplisert situasjon med tilsynelatende motstridene krav på vegne av barnet. Ved en slik beslutning prioriteres stabiliteten fremfor kontinuiteten og sier indirekte at selv om kontinuitet er viktig, så er det av og til nødvendig å la den komme i annen rekke. Men kontinuiteten skal og tas vare på, og det er en av grunnene til at vi har samværordninger. Samvær med de biologiske foreldrene kan utgjøre et helt sentralt virkemiddel for å skape kontinuitet i barnets tilværelse. Det samme kan gjelde i forhold til å skape en god og stabil voksenkontakt (Bunkholdt 1990). Foreldre, med alle sine svakheter, kan likevel være det mest stabile holdepunktet barnet har i en ellers skiftende tilværelse med flytting mellom ulike fosterhjem. Dette vil være forhold som vil variere med de ulike omstendighetene for omsorgsovertakelsen. I en del saker vil fosterforeldrene være de som utgjør den stabile og gode voksenkontakten for barnet. Da kan det være andre hensyn igjen som begrunner samværsretten og som man må forholde seg til ved inngrep i denne retten (Haugli 2000).

Samværsomfanget skal primært fastsettes ut ifra hensynet til barnets beste. Det finnes imidlertid også et prinsipp som er sentralt ved fastsettelsen av samvær som bestreber å ivareta familiens sentrale betydning i vårt samfunn, nemlig det biologiske prinsipp og som en forlengelse av dette, det minste inngreps prinsipp. Disse prinsippene innehar en posisjon per i dag som til dels universelle verdier i avgjørelsen omkring samvær. Standarden barnets beste

kan sies å favne over en rekke ulike verdier som dels trekker i ulike retninger. Disse må i den konkrete sak avveies mot hverandre, og hva som skal bli utslagsgivende må ses i forhold til den enkelte sak. Loven angir ikke hva som er best for barn generelt og på ulike alderstrinn i ulike situasjoner. Dette må langt på vei bunne ut i et fornuftig valg hovedsakelig basert på kunnskap om barns utvikling sett i lys av psykologisk kunnskap (Haugli 2000).

Min konklusjon bunner ut i det faktum at man må være svært forsiktig med å overordne ideologiske standpunkt fremfor den psykologiske kunnskapen som foreligger om barns utvikling. De grunnleggende prinsippene må brukes som ledetråder i arbeidet med å sikre barnet en god omsorgssituasjon, men de må ikke benyttes som absolutte sannheter. Jeg mener at det er avgjørende å kunne ha muligheten til å tenke annerledes i enkelte situasjoner og ikke la de universelle verdiene legge beslag på tankene våre. Ansatte i barnevernet må kunne tenke nyansert og må kunne sette de ulike prinsippene i søkelyset og vurdere hvor langt det skal gjelde og under hvilke betingelser. Dilemmaet er at barn ikke kan unnlate verken relasjonell kontinuitet eller relasjonell stabilitet (Bunkholdt 2004). Allikevel vil det ikke i alle tilfeller være mulig å forene disse, og man bør da ta valget om hvem av de som skal veie tyngst med tanke på barnet. Dette er en vurdering som har mange svar og som gir et stort rom for utøvelse av skjønn. På den ene siden kan samværet mellom fosterbarn og foreldre være et av de viktigste hjelpemidlene, men også en av de største hindringene, for å nå målet med plasseringen og for å sikre barnets utvikling.

Jeg oppfatter det slik at det er en lang vei å gå før man kan si at man har funnet de riktige svarene på de kompliserte spørsmålene som knytter seg til samværsproblematikken og gangbare veier ut av de dilemmaene som samvær byr på. Det trengs mer kunnskap både i forhold til empiriske fakta og nyere utviklingspsykologisk teori på området. Slik jeg anser det etter å jobbet med temaet, ser jeg en utvikling innenfor ulike teoretiske diskusjoner omkring vurderingen av samvær. Tidligere ble det fokusert på problemstillinger omkring mye eller lite samvær var bra for barnet. I lys av nyere vitenskap synes jeg derimot å se en fokusering på hvilket omfang av samvær synes best for hvilke barn under hvilke omstendigheter. Barn er ulike og trolig vil samvær virke utviklingsfremmende for noen barn i noen situasjoner, og utviklingshemmende for andre barn i andre situasjoner (Havik og Backe – Hansen 1998).

Litteraturliste

Aadland, Einar (2001) *Eikk for helse og sosialarbeidarar* 3 utgave Det Norske samlaget

Anfinnsen, Jorunn (1998) *Hvem er familie for fosterbarna?* Fosterhjemskontakt nummer 3

Backe – Hansen, Elisabeth (1995) *Til barnets beste. Beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet* TANO A.S

Backe-Hansen, Elisabeth (2003) *Barn utenfor hjemmet – flytting i barnevernets regi* Gyldendal Norsk Forlag AS

Backe-Hansen, Elisabeth (2003) *Biologi, barnevern og beslutninger: Kritisk refleksjon over det biologiske prinsipp* Tidsskrift Norges barnevern nummer 3 – 2003 s. 3-15

Bowlby, J (1988) *A Secure Base. Clinical Applications of Attachment Theory* London: Routledge

Bunkholdt, Vigdis (1990) *Barnevernpsykologi* TANO AS

Bunkholdt Vigdis (2002) *Et dilemma for barnevernet* Tidsskrift Norges barnevern nummer 2 – 2002 Årgang 79, s. 13 - 21

Bunkholdt, Vigdis (2004) *Samværsrett ved omsorgsovertakelse. Til barnets beste eller effektiv hindring av tilbakeføring?* Tidsskrift Norges barnevern nummer 4 – 2004, s. 28-35

Bunkholdt, Vigdis (2004) *Fosterhjemsarbeid* Gyldendal Norsk Forlag AS

Bunkholdt, Vigdis og Sandbæk, Mona (2002) *Praktisk barnevernsarbeid* Gyldendal Norsk Forlag AS

Fanshel, D & E.B Shinn (1978) *Children in fostercare. A longitudinal investigation.* New York: Columbia University Press

Goldstein, Joseph, Anna Freud og Albert J. Solnit *Retten til barnet – eller barets rett?* Universitetsforlaget AS

Haugli, Trude (2000) *Samværsrett i barnevernssaker* Universitetsforlaget AS

Haugli, Trude (2004) *Samværsrett ved omsorgsovertakelse. Til barnets beste eller effektiv hindring av tilbakeføring?* Tidsskrift Norges barnevern nummer 4 – 2004, s 36 - 43

Havik, Torill (1996) *Samvær mellom fosterbarn og foreldre*
Barnevernets kompetansesenter på Vestlandet, 1996 nr 1

Jacobsen, Dag Ingvar (2000) *Hvordan gjennomføre undersøkelser. Innføring i samfunnsvitenskapelig metode.* Høyskoleforlaget AS

Killèn, Kari (2004) *Sveket* 3 utgave Kommuneforlaget AS

Koch, Katrin og Walstad, Espen (2005) *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen* Gyldendal Norsk Forlag AS

Midjo, Turid (1997) *Familiereelasjoner og identitetsdannelse. I: Backe – Hansen, Elisabeth og Torill Havik. (red.): Barnevern på barns premisser.* Ad Notam Gyldendal.

Ofstad Kari og Skar Randi (2004) *Barnevernloven med kommentarer* Gyldendal Norsk Forlag AS

Quinton David, Alan Rushton, Cherilyn Dance, Deborah Mayes (1997) *Contact between children placed away from Home and their Birth parents; Research Issues and Evidence. Child Psychology and Psychiatry, vol 2 (3)* SAGE publications

Schiefloe, Per Morten (2003) *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse*
Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Smith, Lars og Stein Erik Ulvund (1999) *Spedbarnsalderen* Universitetsforlaget

Offentlige publikasjoner

Lov om barneverntjenester av 17 juli Nr 100 1992